

Prazgodovina

Človekov estetski čut se bi naj izoblikoval v prepoznavne oblike likovnega izražanja pred približno 30 000 let, ko je najmlajša oblika človeka, *Homo sapiens*, uničila ali izpodrinila vrsto *Homo sapiens Neanderthalensis*.

Z maloštevilnimi izjemami je vsa najstarejša umetnost na svetu povezana z lovom, oziroma načinom lovskega življenja *Homo sapiensa*. Zato so najstarejše najdbe prazgodovinske umetnosti povezane z lovom.

Paleolitsko umetnost delijo arheologi na dve skupini : stensko, ki jo predstavljajo slike, gravure in nepremične skulpture na stenah, stropih in tleh jam, ter premično, ki jo predstavljajo prenosni predmeti.

Najbolj impresivne najdbe iz zgodnjega paleolitika (zgodnje kamene dobe) so bile odkrite v podzemnih jamah v različnih koncih sveta. Iz tega so arheologi tudi sklepali, da je človeštvo v jamah iskalo zatočišča pred naravnimi vplivi in divjimi živalmi, preden se je razvila gradnja.

V Evropi najpomembnejši najdišči prazgodovinske stenske umetnosti predstavljata dve najdbi:

-jama Altamira v S Španiji.

-jama Lascaux (Lasko') v JZ Franciji

Obe jami imata nekaj skupnih značilnosti :

- poslikani sta z motivi živali
- naslikane so z naravnimi materiali – oglje in zemeljski pigmenti
- živali odlikuje velika mera realizma, kar je značilno za lovska ljudstva, ki so dobro poznala način gibanja živali v naravnem okolju in njihovo anatomijo.

Biki iz jame Lascaux, JZ Francija, pred 17000 leti.

Bik, Jama Altamira, S Španija,
pred 13500 leti.

Willendorfska Venera je značilna oblika prenosne umetnosti paleolitika. Ker domnevno gre za talismane plodnosti ali za upodobitev boginje plodnosti ima figurica poudarjene ženske attribute – velike dojke, trebuh in zadnjico. (atribut – znamenje, ki simbolično ali konkretno označuje določeno lastnost osebe, predmeta,pojma)

Podobne ženske figure v različnih velikostih so se pojavljale na več paleolitskih najdiščih. Njihovega pomena natančno ne poznamo. Arheologi sklepajo, da so imele magični obredni pomen za zagotavljanje plodnosti, možno pa je, da predstavljajo boginjo plodnosti.

Willendorfska Venera, Najdena
v Avstriji, apnenec, 11 cm, 20-
25000 p.n.š., naravoslovni
muzej, Dunaj.

Stonehenge, J Velike Britanije, 3100 – 1600 p.n.š.

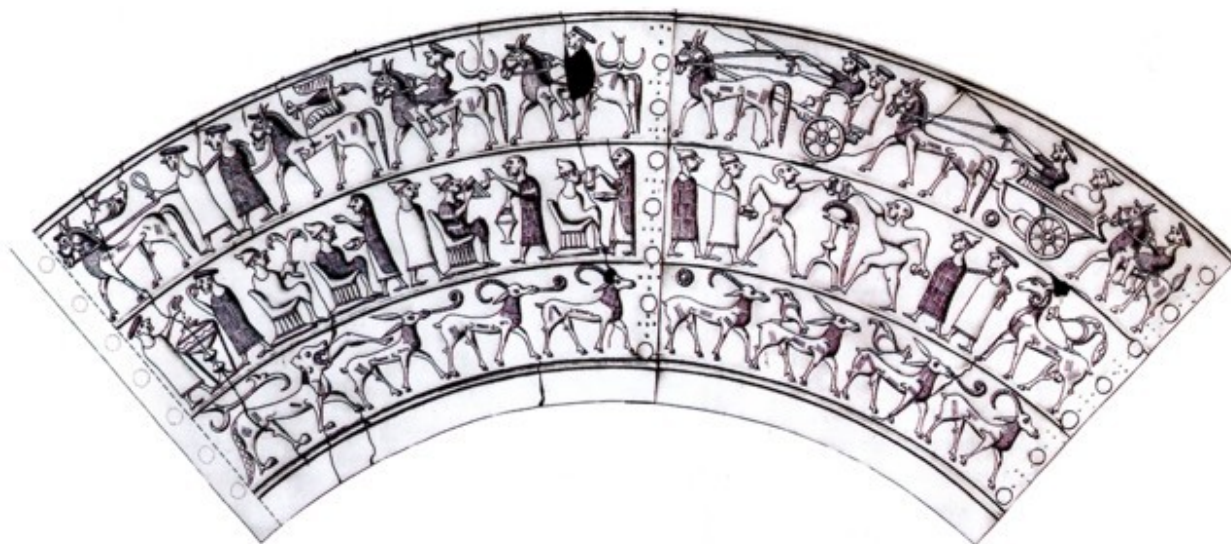
Od neolitika dalje poznamo gradnjo velikih kamnitih struktur, imenovanih tudi megaliti.

Ena najskrivnostnejših in najbolj znanih takšnih gradenj se nahaja v Angliji v bližini mesta Salisbury. Gre za obredno zgradbo, ki so jo počasi dograjevali skozi obdobje daljše od 2000 let. Prostor je imel vlogo svetišča, v bližini pa so našli tudi večje število grobišč. Natančna gradnja, ki povezuje posamezne elemente z gibanjem sonca, odraža kultiviranost njegovih graditeljev. Poznavanje teh ciklusov je bilo pomembno za takratno poljedelsko kulturo.

Velikanski megaliti povezani v krog s prečnimi prekladami so bili postavljeni verjetno med leti 2400-2600 p.n.š. Kako so te več ton težke klade izklesali in jih pripeljali iz več sto kilometrov oddaljenih kamnolomov, je še danes nepojasnjeno.

Situla iz Vač – Vaška Situla, bron,
6. Stoletje p.n.š., Narodni muzej
Ljubljana

Izris ornamentike Vaške situle

Odkrili so jo v 19. stoletju. Izkopal jo je kmet Janez Grilc leta 1882 in takrat jo je Karel Situla iz Vač pri Litiji je iz 6. st. p. n. š. in je iz bronaste pločevine, visoka 23,8 cm. Izdelana je v tehniki TOREVTIKE (to je tehnika vrezovanja in tolčenja v kovino). V halštatskem obdobju (starejša železna doba) se je na območju Vač zaradi najdišč limonita uveljavilo železarstvo, ki je po domnevah obstajalo med 8. in 1. stoletjem pr. n. š.. Arheološka najdišča v Vačah obsegajo naselbino (izkopanih je bilo 19 hiš) in 6 grobišč, kjer je bilo izkopanih več kot 2000 grobov.

Med najpomembnejše najdbe štejemo 4 situle, od katerih je najbolj okrašena dobila ime Vaška situla in je shranjena v Narodnem muzeju Slovenije.

Dežman zadržal v Sloveniji. Sedaj jo hranijo v Narodnem muzeju v Ljubljani. Situla je obredna posoda, v kateri so hranili živo vodo, NI žara.

Kamena doba

Obdobje	Trajanje	Orodje, orožje	Življenje
PALEOLITIK (starejša kamena doba)	200 000 - 50 000 p.n.š.	grobno obdelan kamen - pestnjak , leseno in koščeno orodje	v hordah , jamah in preprostih kolibah, uporaba ognja , najstarejše umetnine, nabiralništvo , enakopravnost
MEZOLITIK (srednja kamena doba)	32 000 23 000 p.n.š.	lok in puščica , koščene harpune , kameno orodje, drevak	
NEOLITIK (mlajša kamena doba)	8000 - 4000 p.n.š.	keramika , dobro obdelana orodja in orožja	poljedelstvo , živinoreja , prva naselja , požigalništvo , obrti

Dobe kovin

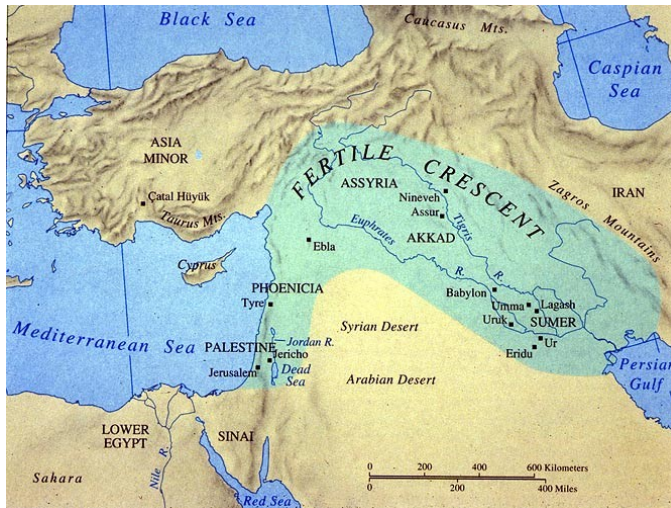
Obdobje	Trajanje	
BAKRENA DOBA	7000-3300 p.n.š.	Baker, tolčenje bakra
BRONASTA DOBA	4.000 - 600 p. n. št.	bron je zlitina bakra in kositra
ŽELEZNA DOBA	1000 p.n.š - 2-5 stoletje n.š.	zaradi trdote prevlada železo ; začeli so ga ulivati v kalupe

Sumerska umetnost

Beseda Mezopotamija je starogrškega izvora in pomeni medrečje.

Prve civilizacije so se razvile ob sotočju rek: Evfrat in Tigris.

Mezopotamija se nahaja na območju, ki ga imenujemo tudi Bližnji vzhod. Na zemljevidu je z zeleno označeno področje, kjer so se razvili prvi zametki civilizacije v tem delu sveta. To področje zaradi oblike, ki jo vidimo na zemljevidu, imenujemo tudi Rodovitni polmesec.

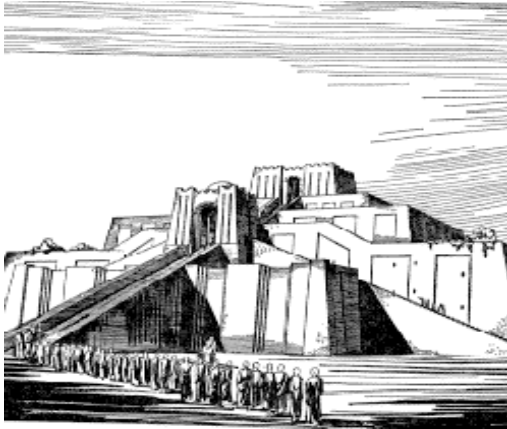

Zemljevid Bližnjega vzhoda

Najpomembnejše zgradbe v Sumerski državi so bili templji. Celoten kompleks, na katerem so stali templji se je imenoval ZIGURAT. Ti so se nahajali na vrhu umetne vzpetine. Pri gradnji so Sumerci v glavnem uporabljali opeko, saj jim je bila najbolj dosegljiva surovina.

Ruševine »Belega templja« na ziguratu v Urku, prb. 3500- 3000 p.n.š., današnji Irak

Umetniška predstavitev »Belega templja«.

Značilnosti Sumerskega kiparjenja:

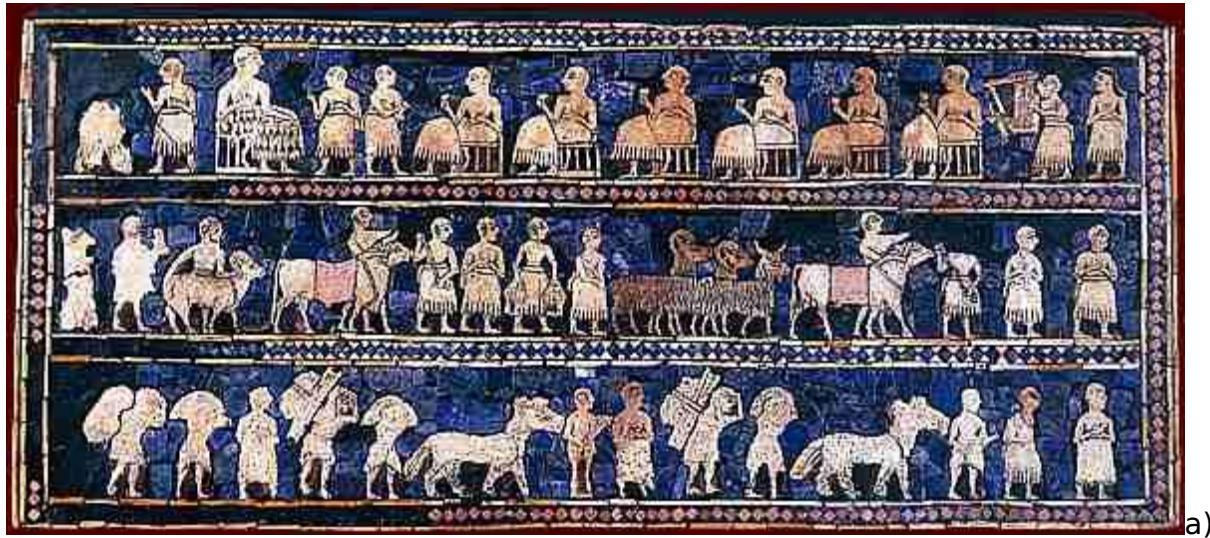
Poenostavljanje, valjaste oblike, poudarjene oči (verjeli so, da oči zrcalo duše)

Kipi iz templja boga Aba, Tel Asmar, Irak, prb. 2700- 2500 p.n.š., Iraški muzej, Bagdad

Oven in drevo, Daritev iz Ura, izdelan iz: les, zlato, lapis lazuli, prb. 2600 p.n.š., Britanski muzej, London

Prapor iz Ura – zadnja stran

Približno 2600 p. n. š., les intraziran z školjkami, apnencem in lapisom lazulijem,
Višina približno 30 cm, Britanski Muzej, London.

Prapor prikazuje 3 sloje Sumerske družbe: Svečenike, obrtnike in sužnje.

Detajl zadje strani Praporja iz Ura

Telo je prikazano frontalno. Glava je s profila. Oko je fronalno.

Na podoben način so ljudi prikazovali Egipčani.

Pisava

Sumerci že zgodaj odkrijejo postopek, ki olajša pregled nad potekom trgovskih poslov in izumijo pisavo (klinopis). To je pisava, vdolbena v mehke glinene tablice, ki je pozneje dobila ime po nastalih klinastih vdolbinah. Pisali so s pomočjo lesene paličice, ki jo imenujemo tudi stilus. Pisavo so Sumerci skozi stoletja razvijali in poenostavili. Na spodnjem primeru si lahko ogledaš razvoj nekaterih sumerskih znakov.

Sumerska pisava

	3200 BCE	3000 BCE	2400 BCE	1000 BCE	
sag 'head'					Glava
gin 'to walk'					Hoditi
šu 'hand'					Roka
še 'barley'					Ječmen
ninda 'bread'					Kruh
a 'water'					Voda
ud 'day'					Glina
mušen 'bird'					Ptič

MS 2272
Lexical list of gods' names, Sumer, 2400-2200 BC

Glinena tablica z imeni bogov, Sumer 2400-2200 p.n.š.

Asirska in Perzijska umetnost

Inana Ištar, (boginja plodnosti in ljubezni) 2025–1763 p. n. š., terakota, višina približno 50 cm, zbirka Colonel, London.

Najpomembnejši vladar Babilona je bil Hamurabi. Najbolj ga poznamo po zakoniku, ki ga je dal vklesati v kamnito stelo (kamniti blok).

Na zgornjem delu stele se nahaja relief, ki prikazuje Hamurabija in boga sonca Šamaša, ki mu izroča žezlo. Bog in vladar sta upodobljena kot pomembni osebi, ki se gledata neposredno v oči. Spodnji del stele je popisan z zakoni, ki so napisani v klinopisu.

Hamurabijev zakonik iz Babilona, približno 1760 p. n. š., kamen diorit, višina približno 71 cm, Louvre, Pariz.

Umirajoča levinja iz Ninive (Kuyunjik), Irak, približno 650 p. n. š., apnenec, višina lika 35 cm, Britanski muzej v Londonu.

Vladar Nebukanezar je dal graditi palačo v kateri se je nahajal ta relief.

Zlati asirski Rhyton(rog za pijačo), 5-4 st. p.n.š., Iranski narodni muzej, višina ca 25 cm

Relief kralja Darija Velikega ,
današnji Iran

522-486, ruševine Perzepolisa,

Umetnost starega Egipta

Egipt se nahaja ob reki Nil na SV Afrike.

Zemljevid mest v starem Egiptu.

Poznamo staro, srednjo in novo državo.

Paleta kralja Narmerja (obe strani) iz Hierakonpolisa, 3150–3125. p. n. š., skrilavec, višina približno 63 cm, Egiptovski muzej v Kairu.

Paleta je bila namenjena obrednemu ličenju.

Podobe na paleti prikazujejo zmago kralja Narmerja.

Prikazovanje človeškega telesa v egipčanski umetnosti je podobno kot pri Sumerski umetnosti.

Velike piramide pri Gizi pripadajo trem velikim faraonom četrte dinastije starega kraljestva: Keopsu, Kefrenu in Mikerilu

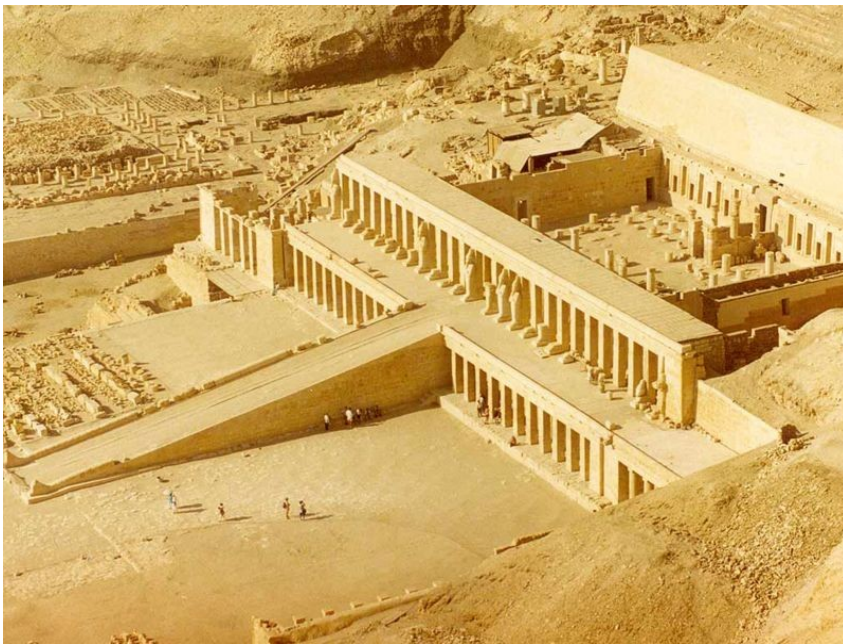
Velike piramide pri Gizi, zgrajene v letih 2600 do 2515, p. n. š., spodnji Egipt.

Velika sfinga se nahaja poleg treh piramid pri Gizi. Ima človeško glavo in levje telo.

Velika Sfinga pri Gizi. Narejena med leti 2520-2494 p.n.š.

Tempelj kraljice Hatšepsut.

Hatshepsut je vladala 21 let od 1479 do 1458 p.n.š., kose je po smrti svojega moža oz. polbrata Tutmoza II. Razglasila za faraona. V tem času je bil zgrajen njen pogrebni tempelj v Deir -al- bahiri.

Tempelj v Luksorju.

Glavna dela na templju v Luksorju so bila narejena v obdobju faraona Tutmozisa in v obdobju faraona Ramzesa.

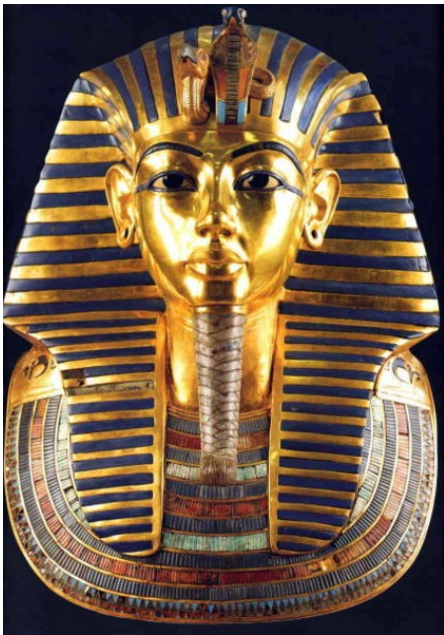
Gradnja tega templja se je odvijala dolgo po gradnji piramid v obdobju srednje države in predstavlja novi vrhunec staroegipčanske arhitekture.

Tempelj v Luksorju (antične Tebe). Zgrajen v obdobju 18. in 19. dinastije, v obdobju med 1391-1213 p. n. š.

Glava kraljice Nefretete, 1353–1336 p. n. š., Stari muzej v Berlinu.

Glava kraljice Nefretete je značilen primer za stilski razvoj v obdobju vladavine faraona Ehnatona. V tem obdobju je egipčanska umetnost razvila elegantne oblike in prefinjene linije. Nefretete je bila njegova žena.

Tutankamonova grobnica je bila najdena v dolini kraljev leta 1923.

Najdba njegove grobnice spada med najpomembnejše najdbe iz starega Egipta. Sicer je bil nepomemben faraon.

V grobnici so odkrili veliko število predmetov.

Pogrebna maska Tutankamona, 1333–1324 p. n. š., zlato in dragi ter poldragi kamni, Egiptovski muzej v Kairu.

Grška umetnost

Razdelitev grške umetnosti po časovnih obdobjih.

KULTURA	Časovni okvir		Bistvene umetnine	Stil
Minojska kultura	2500 1400 p.n.š.	- središče kulture otok Kreta - trgovska pomorska kultura, ki je svoj vpliv razširila po celotnem Vzhodnem Sredozemlju.	- Palača Knosos - stenske poslikave - freske - kip neznane boginje - keramika	Minojsko umetnost odlikuje lahkotnost barvitost in eleganca.
Mikenska kultura	2800 1100 p.n.š.	- središče kulture celinska Grčija – Mikene na polotoku Peloponezu - Mikenci so jezikovno in kulturno predniki klasičnih Grkov - dogajanje Iliade in Odiseje, ter mnogih klasičnih grških mitov in legend je postavljeno v to obdobje - nanje so vplivali Minojci	- Atrejeva zakladnica - zlata maska - mikenska levja vrata	Mikenska umetnost je manj sofisticirana od Minojske, vendar se je razvijala pod njenim vplivom.
ahajsko obdobje	600 – 480 p.n.š.	- izoblikovanje demokratičnega sistema, obdobje kolonializacije v Sredozemlju, čas vzpona Aten. - razvoj vaznega slikarstva - razvoj figuralnega kiparstva - začetek gradnje kamnitih svetišč z značilnim tlorisom	- primeri kurosov in kor (<i>kuros</i> , <i>kora</i>) - bronasti voznik <i>Auriga</i> iz Delfov – primeri razvoja vaznega slikarstva	Arhitektura – razvoj dorskega sloga Kiparstvo – človeška figura je oblikovana togo, geometrijsko, čuti se vpliv Egipta. («ahajski nasmešek»). Slikarstvo – Ohranjeno le na vazah, razvoj od geometrijskih vzorcev do figuralnega realizma.
klasično obdobje	450-323 p.n.š.	- najplodnejše obdobje grške umetnosti - Atene so pod vlado	- Partenon, atenska Akropola	Arhitektura – razvije se več tipov templjev. (tolos –

		<p>Perikleja (490-429) vodilna sila v umetnosti - razvijajo se vsa področja likovne umetnosti, kiparstvo in arhitektura se povežeta -kipar Fidija (Partenon) In Poliklet</p>	<p>- Zeus iz Artemisiona - Hermes z malim Dionizom</p>	<p>okroglo, pravokotno, itd. Kiparstvo - razvije se klasični ideal lepote, ideal popolnih sorazmerij, telo je upodobljeno realistično, vendar idealizirano, daje vtis naravnega gibanja. - matematično izračunajo zlati rez. Slikarstvo – ni ohranjeno, prepoznavamo ga delno po rimskih kopijah.</p>
helenistično obdobje	323 – 31 p.n.š	<p>- obdobje po smrti Aleksandra Velikega - pride do kulturne povezave vseh dežel, ki jih je osvoji A.V. (Mala Azija, Severna Afrika). Te kulture vnašajo v umetnost prvine svojih tradicij – odmaknejo se od klasičnega ideala. - helenistična umetnost dobi značaj mednarodnega sloga v umetnosti.</p>	<p>- Pergamonski oltar - Mavzolova grobnica - Miloška Venera -Laokontova skupina -Nike s Samotrake -Bitka pri Isu</p>	<p>Arhitektura – Nastajajo arhitekturno-kiparske celote, ki oblikovno ne sledijo več strogi zasnovi grškega templja Kiparstvo postane bolj razgibano, dramatično, izraža čustva. - upodobitve posameznikov z individualnimi značilnostmi. Slikarstvo – najslavnejši slikar Apel. Ohranjenih je malo primerov.</p>

Minojska kultura

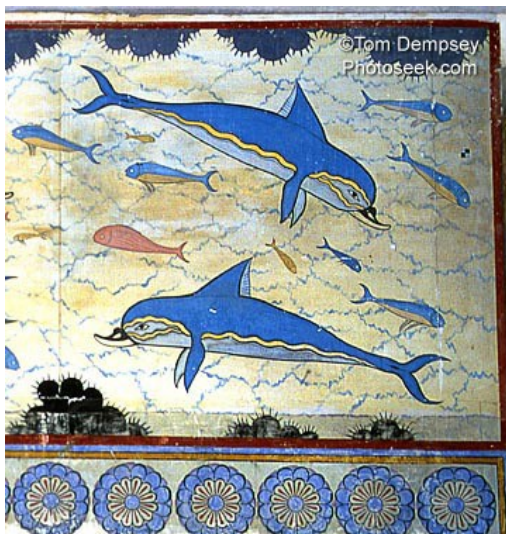

Minojska kultura se je razvila na otoku Kreta. Na otoku je bilo najdenih več palač, največja je Knosos, ki je bila središče Minojske kulture. Bila je zgrajena v obdobju 1700-1400 p.n.š. Obsega kompleks zgradb, ki so bile namenjene bivanju političnemu obvladovanju otoka, v namene oskrbe palače pa so tudi prostori namenjeni pripravi vina, stiskanju olja, in skladiščenju hrane.

Značilni arhitekturni element predstavlja rdeče obarvan steber, ki je proti vrhu širši kot v bazi. Palača s svojimi razvejanimi hodniki in sobami, naj bi bila osnova mitu o labirintu v katerem je bival Minotaver, pošast s človeškim telesom in bikovo glavo. Verjetno se to povezuje z verskimi obredi, ki so jih domnevno izvajali v palači.

Notranjost palače je poslikana z mnogimi stenskimi slikami, ki predstavljajo morskoro in prizore življenja na dvoru.

Za minojsko keramiko je veljala enaka izbira predvsem živalskih motivov, ter podobne stilske značilnosti, kot pri stenskih slikah.

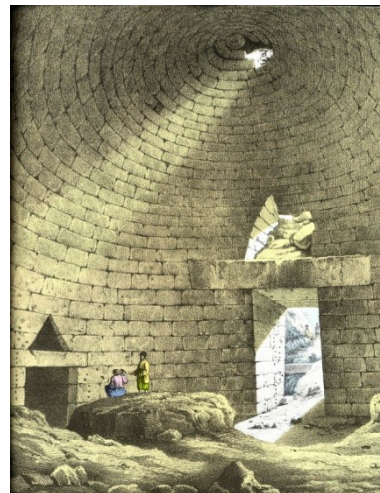
Mikenska kultura

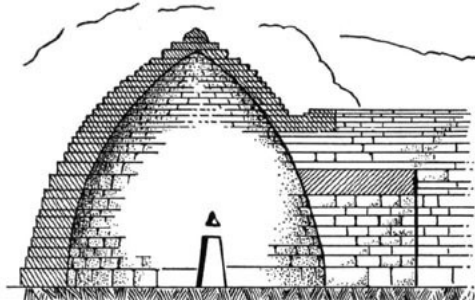

Mikene so bile kulturno, vojaški in politično središče antične celinske Grčije približno v obdobju 1600 – 1100 p.n.š. Na sliki so upodobljena **Levja vrata**, ki so najstarejša najdena monumentalna skulptura na območju Evrope.

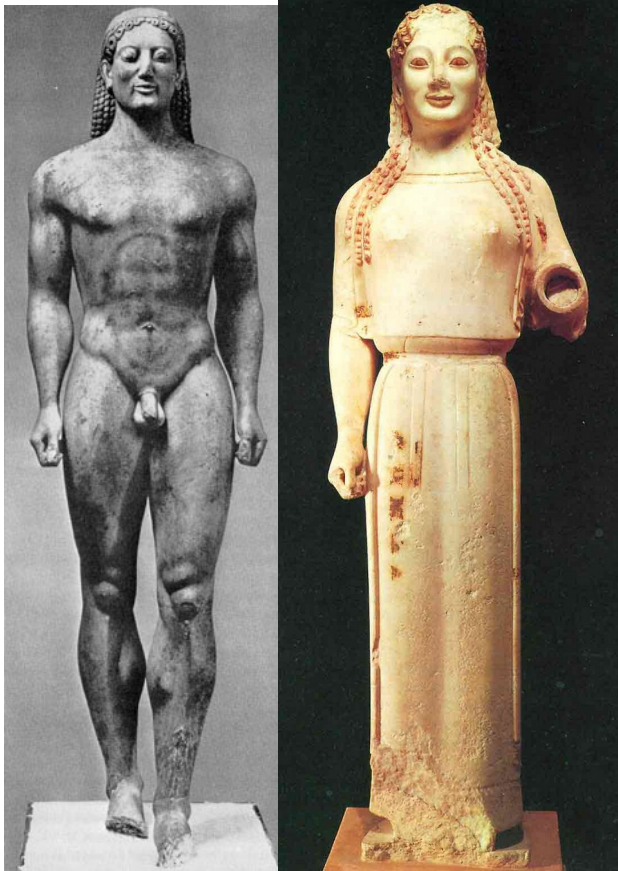

Na sliki je vhod v tako imenovano »**Atrejevo zakladnico**« v **Mikenah**, ki pa je v resnici verjetno bila grobnica člana kraljevske družine. Na drugi sliki vidimo skico oblike grobnice, na tretji sliki notranjost grobnice.

Arhajska umetnost

Kora (podoba mlade ženske) in **Kuros** (podoba golega mladeniča) sta tipski upodobitvi moškega in ženske iz začetkov grške umetnosti. Na zgodnjih kipih je viden vpliv Egipta. Ti kipi ne predstavljajo posameznika, so zgolj simbolični. Imeli so verski namen, pogosto pa so tudi krasili grobove.

Kuros je nag, s poudarjenimi očmi, telo je oblikovano dokaj realistično.

Kora nosi dolgo obleko, njeno telo je oblike trikotnika.

...en v Delfih.
...a, približno 470

Rimska umetnost

Rimska umetnost obsega umetnost, ki je nastajala v antičnem Rimu in v predelih Evrope in Sredozemlja, ki so bili del Rimskega imperija. V rimski umetnosti – slikarstvu, kiparstvu in arhitekturi najlažje prepoznavamo vplive antične grške umetnosti, po kateri so se Rimljani zgledovali, vendar pa so Rimljani v svojo umetnost vnesli mnogo inovativnih elementov in razvoj novih tehnik in pristopov.

V 6. St. p.n.š., ko se je rimska država začela z osvajanjem novih dežel so Rimljani asimilirali tudi vplive kultur z osvojenih ozemelj. (Etruščani, Egipčani ...).

Kljub temu je bila umetnost znotraj celotnega imperija precej stilsko enotna, saj je bila vključena v politični sistem in v označevanje prisotnosti rimskih osvajalcev na določenem ozemlju.

Slikarstvo

Rimsko slikarstvo je bilo pod močnim vplivom grškega slikarstva, o čemer pišejo že antični viri. Od grškega slikarstva se ni ohranilo skorajda nobeno delo razen vaznih poslikav, tako da lahko le sklepamo o videzu grških slik iz rimskih kopij. Poznali so več žanrov kot je karikatura, portret, krajina, tihožitje...

Najboljše ohranjene primere rimskega slikarstva so našli v Pompejih in Herkulaneumu ker je obe mesti leta 79. n.š. zasul izbruh vulkana Vezuva in Rimljani so znali mojstrsko prikazovati bivanjskih objektih.

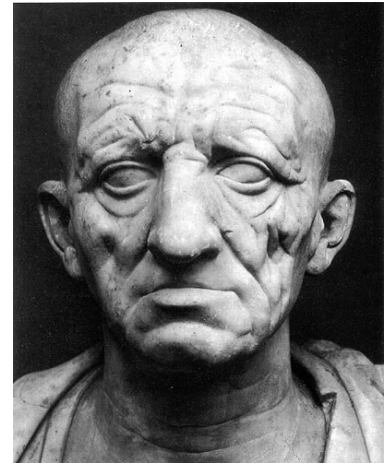
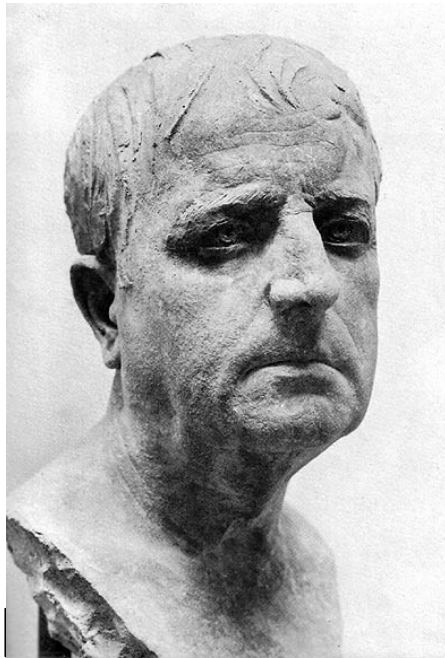

so znali mojstrsko prikazovati sorazmerja in volumne človeškega telesa. Prav tako mojstrsko prikazovali draperijo (obleko), ki ovija telo. Ozadje Slikarstvo antičnega rima je realistično. Vile bogatih meščanov so imele praviloma poslikane stene z različnimi motivi iz vsakdanjega življenja in mitologije. Ena najslavnejših fresk je bila najdena v razkošni predmestni vili v Pompejih. Datirana je okoli leta 50 n.š. Zaradi sobe, ki vsebuje podobe obredov iz skrivnostnega kulta, ki še danes niso v celoti pojasnjene, je bila vila poimenovana »Vila Misterijev«. V sobi se nahaja 29 fresk na rdečem ozadju, ki v nasledju prikazujejo dogajanje ob posvetitvi v kult, verjetno Dionizov kult.

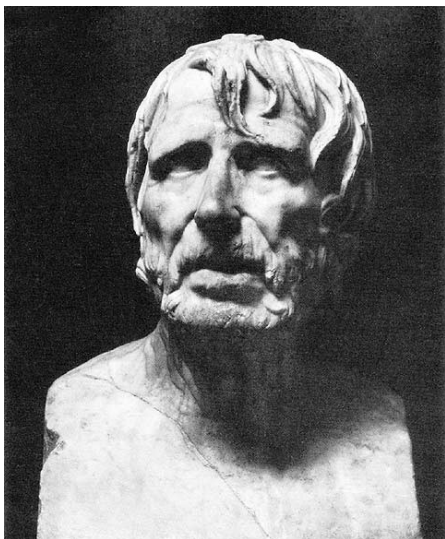
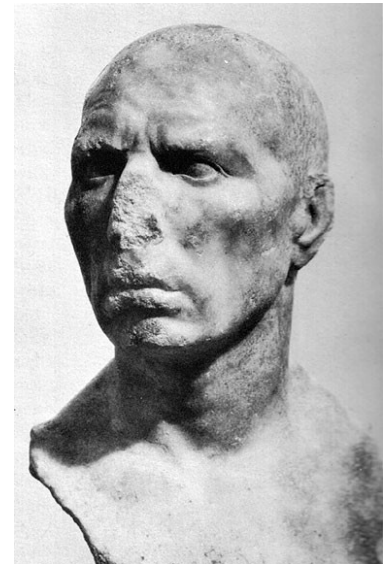
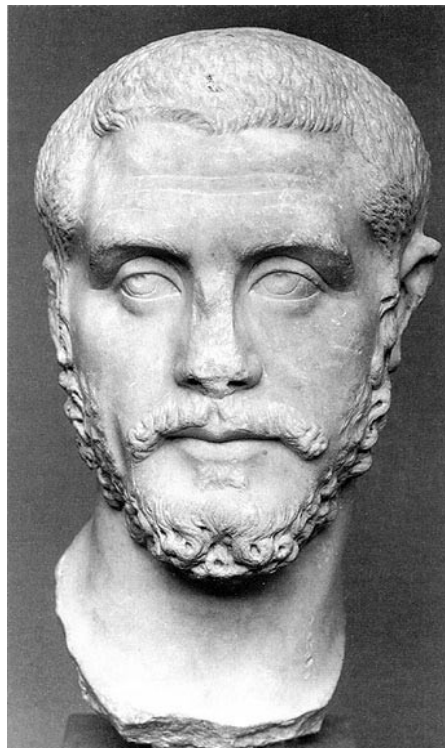

kategorij, od katerih so najpomembnejši portreti,

kot je namen današnjih r

(od levo zgoraj, do desno spodaj) **Portret patricija s poprsji prednikov 30p.n.š., Portret neznanega Rimljana I, Portret neznanega Rimljana II, 80.p.n.š., Portret filozofa Seneke, 1.st.n.š., Portret neznanega Rimljana III, 230.p.n.š., Portret neznanega Rimljana IV. 1.st. n.š.**

Rimsko kiparstvo je vneslo v upodabljanje ljudi realizem, ki ga Grki nikoli niso poznali. Zаметke realističnega upodabljanja ljudi sicer lahko zasledimo v helenističnem obdobju, vendar nikoli ni doseglo takšnega nivoja poudarjanja individualnih značilnosti, kot v Rimu. Rimski kiparji so do potankosti obvladali anatomijo. Na portretih pogosto tudi lahko zaznamo psihično držo posameznika.

Najpomembnejši forum je **Forum Romanum** ali Rimski forum, je bil prvotno del mesta Rim med Palatinskim in Kapitolskim gričem. Je center Rimske civilizacije. Deloval je kot velik odprt prostor, okrog katerega so bile zbrane pomembne zgradbe.

Kip cesarja Marka Avrelija na Kapitolskem griču v Rimu. 121-180 n.š.

Ruševine *Foruma Romanuma* danes. (Rim).

Arhitektura

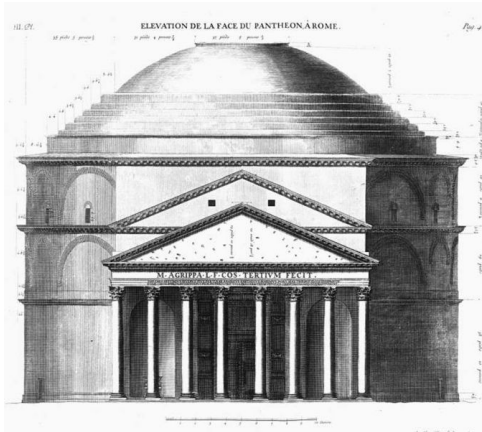
Kljub temu, da je rimska arhitektura povzemala osnovne značilnosti grških arhitekturnih elementov, so Rimljani dosegli nekaj revolucionarnih gradbeniških dosežkov. Temu je botrovala predvsem kompleksna struktura rimskih mest, ki so že tedaj imela veliko število prebivalcev tudi po sodobnih standardih. To je zahtevalo specifično infrastrukturo. Gradili so velika javna kopališča, akvadukte (vodovode), arene za gladiatorske igre ipd. Rimljani so v 1st. p.n.š. izumili beton, kar jim je omogočilo hitro gradnjo obokov, kupol in lokov.

Akvadukt iz Segovije, (danes v Španiji), 1-2st. n.š. Rimska mesta z velikom številom prebivalstva so potrebovala velike količine vode. Rimljani so iznašli gradnjo, ki je omogočala prenos vode iz velikih razdalj od izvira, do mesta. Akvadukti (Aqua=voda), so neverjeten tehnološki dosežek, saj na razdalji več kilometrov vzdržujejo stabilen naklon, ki omogoča pretok vode. So dosežek tudi v estetskem smislu.

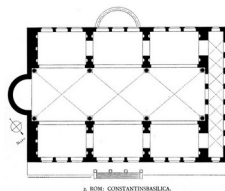

Kolosej, končan leta 80. n.š. , je največji amfiteater (krožno stopničasto gledališče) zgrajen v Rimskem cesarstvu. Odraža politične razmere v Rimu v času cesarjev Vespacijana in Tita. Množice ljudi, ki so živele v zelo slabih življenjskih razmerah, so krute gladiatorske igre zaposlovale in zabavale, tako je cesar vzdrževal mir v družbi. Ima ovalno obliko in so ga lahko celo napolnili z vodo, za uprizorjanje ladijskih bitk. Je en največjih tehnoloških dosežkov Rimljanov

Panteon (svetišče posvečeno vsem bogovom), je bil v zdajšnji obliki zgrajen v 2.st. , v času cesarja Hadrijana v Rimu. Na pročelju prepoznamo elemente fasade grškega templja. Revolucionarna pa je iz betona zgrajena kupola, ki še zdaj velja za največjo betonsko kupolo brez armature. (brez kovinske opore v notranjosti.) Premer nosilnega kroga je 43m. »Oko«, ki dovaja svetlobo v notranji prostor ima premer 6m.

Bazilika je bila značilna zgradba mest Rimskega imperija. Bila je hala podprta s stebri, v kateri so meščani urejali posle in pravne zadeve. Nahajala se je v večjih mestih. Imela je obliko hale razdeljene s stebrišči (kolonadami). Običajno je imela tri ladje ločene s kolonadami. Sredinske je bila višja kot stranski dve. Iz te oblike se je razvila bazilika kot oblika krščanske cerkve.

Bazilika Maksentija in Konsantina v Rimu. Gradnjo je začel Maksentij leta 308, 311 pa jo je zaključil Konstantin. Bila je dolgo časa največja in najbolj napredna gradnja v Rimu.

Bizantinska umetnost

S pojmom BIZANTINSKA UMETNOST poimenujemo umetnost, ki je nastajala v času BIZANTINSKEGA CESARSTVA od približno 4. Stoletja do padca Konstantinopla leta 1453.

Bizantinsko umetnost je zaznamoval vzpon krščanstva. Po stoletjih preganjanja zgodnjih kristjanov s strani Rimljanov, je cesar Konstantin Veliki (vladal je od 306 -337 n.š.) sprejel krščanstvo in dovolil z Milanskim ediktom (313.n.š.), javno izražanje krščanske vere. Konstantin je staro grško kolonijo Bizanc preimenoval v Konstantinopol, kamor je prenesel sedež svojega vladanja. (Konstantinopol je današnje glavno mesto Turčije in se imenuje Istantbul.)

Ta preobrat je imel tudi velik vpliv na razvoj umetnosti v tem obdobju.

S pojmom BIZANTINSKA UMETNOST označujemo tudi umetnost, ki je nastajala izven meja Bizantinskega cesarstva v tem obdobju. To je območje Balkana, Rusije in pa na zahodu Beneške republike. Njen vpliv pa je segel tudi do Rima in drugih delov Evrope.

Bizantinska umetnost je imela močan vpliv na stil in vsebino umetnosti, ki se je v nadaljnjih stoletjih razvijala v deželah, ki so prejele vzhodno – ortodoksno obliko krščanstva. Ko je Konstantinopol postal glavno mesto vzhodnega rimskega cesarstva, je postal tudi središče razvoja umetnosti.

Konstantin je v času svojega vladanja izvajal več obsežnih gradbenih projektov v prestolnici. Najpomembnejša gradnja je bila bazilika »Hagia Sofia« (bazilika svete modrosti).

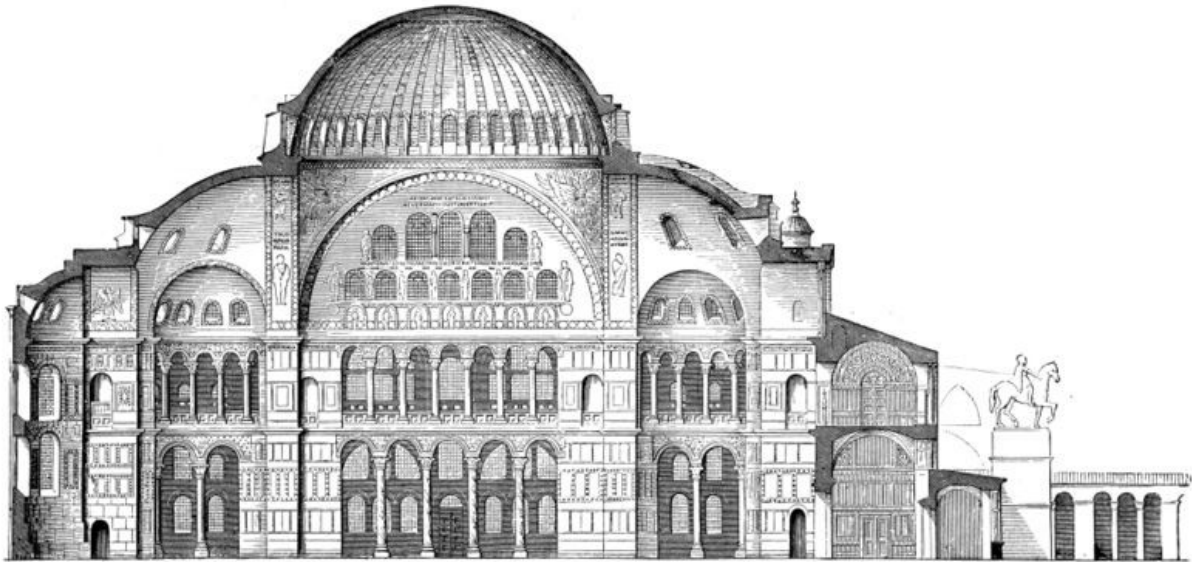
Cerkev je bila zgrajena (kot je bilo pogosto v tem času) na temeljih starega poganskega templja. Prva cerkev, ki je bila kasneje v nemirih porušena je bila zgrajena v času Konstantina in njegovega naslednika, sina, Konstantina II. Bila je ponovno zgrajena še dvakrat. Zdajšnja podoba bazilike v veliki meri ohranja podobo, ki ji jo je dal cesar Justinjan. (Začetek gradnje je leto 532 n.š.,)

V takratnem času je pomenila čudež arhitekture, saj jo pokriva velikanska kupola 31 m široka in 55m visoka. Kupola je zgrajena na štirih trikotnih osnovah, kar je bila v tem času velika inovacija. Arhitekti so uporabili in nadgradili znanja iz antične arhitekture. Veljala je kot vzgled za mnoge gradnje vzhodne ortodoksne in katoliške cerkve, ter celo za islamske zgradbe. Skoraj tisoč let je veljala za največjo krščansko cerkev.

Notranjost je okrašena z številnimi mozaiki, ter marmornimi ploščami in stebri.

Takšna je bila videti
bazilika Hagia Sofia v
času pred turškim
osvajanjem.

Stranski prerez načrta Hagie Sofie.

Leta 1453 so Otomanski Turki osvojili mesto in baziliko spremenili v mošejo, kar je še danes.
Kasnejši Turški vladarji so ji dodali minarete (stolpe, ki so značilni za islamsko arhitekturo).

Takšna je videti **Haggia Sofia** danes.

Bazilika je bila skozi stoletja krašena z **MOZAIKI**.

MOZAIK - tehnika, pri kateri umetnik ustvarja sliko iz manjših (po navadi kvadratnih ali pravokotnih)

kamnov in koščkov stekla različnih barv. Okraševanje cerkva z mozaiki je značilno za to obdobje. Umetnost Bizantinskega mozaika se je razvila iz rimske tradicije.)

Mozaik s podobo Marije z Jezusom v sredini, na levi s cesarjem Justinijanom I (z pomanjšano baziliko Hagie Sofie v rokah, na desni s cesarjem Konstantinom I, z modelom mesta (Konstantinopla) v rokah.
Haggia Sofia, 944 n.š.

Na podobi lahko prepoznamo nekaj tipičnih lastnosti Bizantinskega slikarstva:

- religiozna tematika in motiv, ki vključuje podobe vladarjev in religijskih likov. (Podobe vladarjev in svetopisemske podobe so značilne za vso Bizantinsko umetnost.)
- liki so v primerjavi z antičnim realističnim upodabljanjem človeškega telesa poenostavljeni, in upodobljeni simbolično (abstraktno). Ne dajejo vtisa plastičnosti (prostorski). Ornamenti (okraski) , ter barve so izraziti.
- sprememba v načinu prikazovanja človeškega telesa pomeni tudi spremembo v načinu življenja in razmišljanja v bizantinski dobi v primerjavi z antiko. (antika je obdobje starih Grkov in Rimljanov.)
- prostor ni prikazan tridimenzionalno, ampak je značilno prekrit s pozlačenimi koščki.

Značilne umetnine bizantinske dobe so tudi

IKONE – podobe Jezusa, Marije ali svetnikov naslikane na lesene plošče. Uporabljali so jih za čaščenje (molitev) v cerkvah, samostanih in tudi po domovih.

Sveta Trojica, Andrej Rubljev,
1360-1430. Ikona na lesu.

Andrej Rubljev je najbolj znan slikar ikon. Živel je v Rusiji v srednjem veku.

Čprav je Rubljev živel že v času evropskega srednjega veka, lahko v njegovih ikonah zasledimo vse značilnosti bizantinskega slikarstva, ki veljajo za mozaike iz Hagie Sofie.

Razlike lahko prepoznamo predvsem v elegantni izpeljavi oblik, ki delujejo bolj prefinjeno od Bizantinskih.

ILUMINIRANI ROKOPISI – so značilni predvsem za obdobje srednjega veka, vendar se je ta umetnost začela razvijati že v Bizantinski dobi. (ILUMINIRAN pomeni »razsvetljen«. V prenesenem pomenu so ilustracije(iluminacije) »osvetlile« vsebino besedila.) Iluminirane rokopise so izdelovali menihi v samostanih. Tudi zanje veljajo značilnosti Bizantinskega slikarstva.

OKRASNI PREDMETI DEKORATIVNI RELIEFI iz slonovine, emajla, keramike, dragih kamnov.

Konzul Areobindus gleda igre v areni. Slonova kost, 506 n.š., Konstantinopol.

Na slonokoščeni ploščici je upodobljen rimski konzul. Lahko sicer še prepoznamo spomin na antično umetnost, vendar liki dajejo ploskovit, vtis. Prostor je simbolično prikazan (Zgoraj je veliko podoba konzula, arena pa je poenostavljen polkrog s simbolično upodobitvijo borbe gladiatorjev z levi in gledalcev.

Karolinška in otonska umetnost

Obdobje karolinške umetnosti obsega obdobje približno 120 let, od 780 do 900. V tem obdobju so vladarji Karolinške dinastije iz Francije posvečali veliko pozornost razvoju umetnosti. V tem času se je razvijala arhitektura, pisava, likovna umetnost, pravo, liturgične študije. Na dvoru kralja Karla Velikega, ki je bil najpomembnejši vladar karolinške dinastije so ponovno oživili rimsko umetnost. Prav zato to obdobje imenujemo Karolinška renesansa (preporod). Okrog sebe je Karel Veliki zbral učenjake in umetnike, ter dal prepisati veliko število starih grških in rimskih del. Veliko antičnih (grških in rimskih) del poznamo danes le iz teh prepisov.

Otonska umetnost obsega obdobje približno od 951 – 1024 v času vladarjev Otonske dinastije, ki so vladali na ozemlju današnje Nemčije. Privzeli so podobne vzore kot Karel Veliki. Po zatonu karolinških vladarjev je bil ponovno ustanovljeno Sveto Rimsko cesarstvo s strani Otonskih vladarjev. Iz tega so vzniknile ideje o reformi cerkve, ki so vzpodbudile razvoj umetnosti. Umetniki so se inspirirali v antiki, bizantinski umetnosti in karolinški umetnosti. V tem procesu so se značilnosti mediteranske umetnosti prepletle z zahodnimi vplivi. To je vodilo v mnoge inovacije, ter kasneje v razvoj romanske in gotske umetnosti. To je prvo obdobje srednjeveške umetnosti, ki ga imenujemo tudi »predromaneskno obdobje«.

ILUMINIRANI ROKOPISI

So najbolj značilna oblika karolinške in otonske umetnosti. V karolinški dobi je bilo ustanovljenih več centrov za izdelavo iluminiranih rokopisov v samostanih. Tu so prepisovali antične vire in evangelije. Vsak center je imel svoj prepoznaven slog. Podobne značilnosti razvoja centrov, kjer so prepisovali knjige lahko zasledimo tudi v otonski umetnosti.

Na tej upodobitvi evangelista Marka lahko prepoznamo vplive antičnih vzorov (oblačilo), hkrati pa prepoznavamo popolnoma nov način izražanja s črto, ki je poln energije. **Sveti Marko, Evangelij škofa Eba iz Remisa, 9. Stoletje.** (kolorirana risba.)

KIPARSTVO IN OBDELAVA KOVIN

Karolinški kiparji so izdelovali platnice rokopisnih knjig, pogosto izrezljane iz slonovine in dekorirane z dragimi kamni in žlahtnimi kovinami. Podobe so pogosto kopirali pri pozno antičnih virih, ki so jim dodali krščansko vsebino.

To je značilen primer
 zgledevanja po
 antičnih virih in
 vnašanja atributov
 (značilnosti)
 krščanskih likov.
Illuminiran Evangelij
iz Lorsch, Francija,
 778-820. Naslovnica
 izrezljana iz slonove
 kosti.

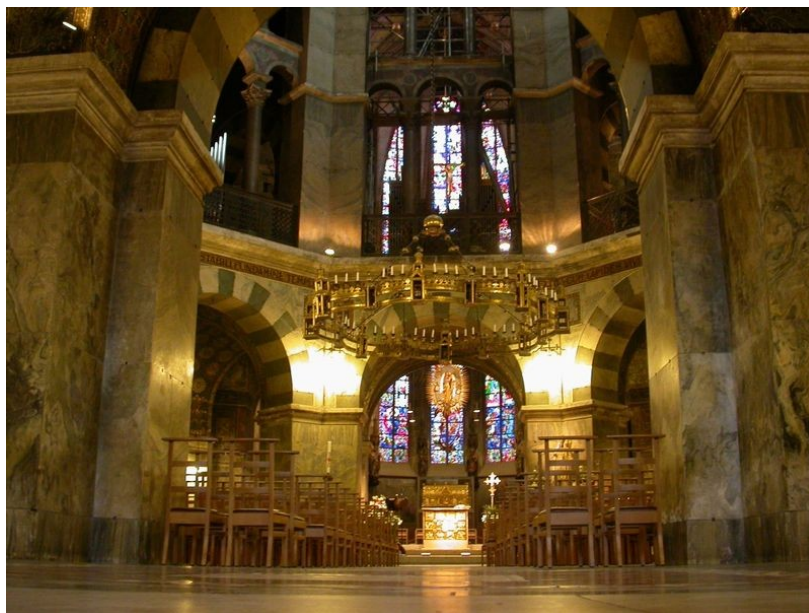

Prizor izгона Adama
 in Eve iz raja. Lahko
 vidimo , da
 anatomska
 pravilnost likov ni
 pomembna. Izražena
 je vsebina zgodbe,
 ter občutki, ki jih
 vzbuja slika. Prostor
 v ozadju ni definiran.

Adam in Eva po izvirnem grehu, vrata cerkve svetega Mihaela v Hildesheimu, prib. 1015, bron.

ARHITEKTURA

Skupne značilnosti otonske in karolinške arhitekture so združevanje gradbenih elementov iz antike in bizantinske umetnosti v nov slog, ki že napoveduje razvoj romanske arhitekture.

Palatinska kapela v Aachnu. Karel Veliki jo je dal postaviti leta 792. Njena zgradba spominja na bizantinsko baziliko in na nekatere antične vzore. Tloris je osmerokoten.

Vhod v opatijo v Lorschu. Približno leta 800. Značilni so trije oboki s pilastri (polstebri), ki posnemajo antične stebre.

Ostali elementi že napovedujejo razvoj romanske arhitekture.

Cerkev svetega Mihaela v Hildesheimu. Zgrajena v letih 1001 – 1031, kot del Benediktinskega samostana. Je bazilika z dvema stranskima ladjama. Slog se približuje romanskemu. Strop glavne ladje je lesen, raven, poslikan z Jezusovim družinskim deblom.

Romanska umetnost

Romanska umetnost je obdobje srednjeveške evropske umetnosti od približno leta 1000 do 1300, ali kasneje (glede na regijo), ko se je v večini evropskih dežel uveljavil gotski slog.

Izraz »romanska« umetnost so skovali zgodovinarji 19. stoletja, ki so v slogu tega obdobja prepoznali nekaj tipičnih značilnosti Rimske antične arhitekture. Med njimi so najznačilnejši polkrožni oboki, apside (polkrožni zaključek zgradbe) in vegetabilne (rastlinske) dekoracije. Kljub temu je romanska umetnost razvila tudi povsem nove značilnosti.

V slikarstvu lahko zaznamo tudi vplive bizantinske umetnosti in vplive umetnosti Britanskega otočja.

Ta umetnost je zajela vso katoliško Evropo od Danske do Sicilije.

SLIKARSTVO

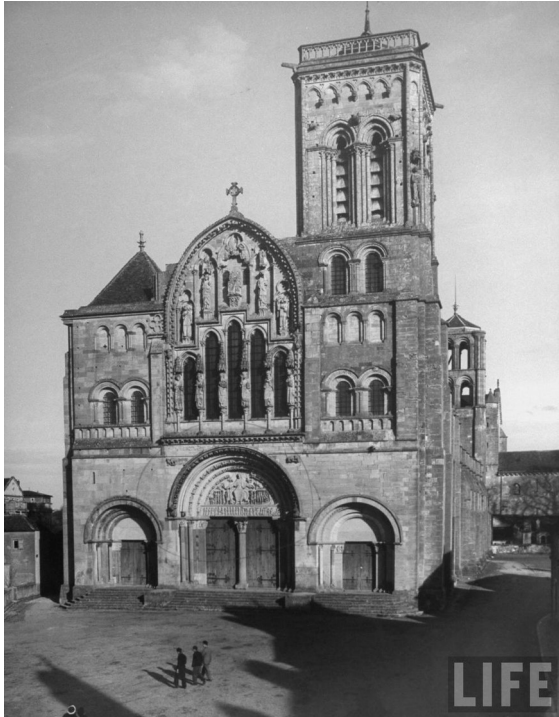
Slikarstvo je v tem obdobju še vedno zastopano predvsem v obliki iluminiranih (ilustriranih, poslikanih) rokopisnih knjig, ki so jih izdelovali v samostanih. Na primeru vidimo vplive umetnosti Britanskih otokov, predvsem pri pisani dekoraciji. Liki niso realistično upodobljeni, ampak so prilagojeni vsebini zgodbe. Lahko nas spomnijo v nekaterih elementih na sodobne stripe. Zgodba je nanizana v posameznih »okvirčkih«, ki si sledijo tako, da gledalec iz njih lahko razbere potek zgodbe.

Prostor je nedefiniran, ploskovit, nima treh razsežnosti.

“**Morganov list**” odstranjen iz Winchesterske Biblije. 1160-75. Prikazuje prizore iz Davidovega življenja.

ARHITEKTURA

Iz obdobja srednjega veka lahko v času med leti 1000 in 1300 opazimo razvoj arhitekturnega sloga, ki ga imenujemo ROMANSKI slog. V 11. In 12. stoletju se je v Evropi gradilo veliko število cerkva in samostanov. Tipične arhitekturne značilnosti romanskega sloga prepoznamo najlažje pri arhitekturi cerkva (sakralni arhitekturi).

Tipična značilnost romanske arhitekture je **polkrožni lok**, ki ga opazimo pri obliki oken in vrat zgradbe. Celotna zgradba daje vtis trdnosti in stabilnosti, kar je prav tako značilnost romanike.

Cerkev je na UNESCOVEM seznamu svetovne kulturne dediščine.

cerkev Marije Magdalene,
Vezelay, Francija. 12. Stoletje.

Notranjost – glavna ladja cerkve v Vezelayu nam razkriva še eno značilnost romanske arhitekture – gre za **polkrožni ali banjasti obok**, ki so ga uporabili pri graditvi cerkvenega stropa ali svoda.

Romanski slog se je pojavil pri gradnji cerkva približno okrog leta 1000 v Italiji, Franciji in današnji Španiji. Seveda lahko značilnosti romanske gradnje prepoznavamo tudi drugod po Evropi.

KIPARSTVO

Romansko kiparstvo je zaradi pospešene gradnje cerkva in samostanov običajno vezano na arhitekturo (v obliki reliefov) ali pa predstavlja kiparska dela z religijsko vsebino znotraj cerkva in samostanov.

Relief s podobo poslednje sodbe v timpanonu (obok nad glavnim vhodom) cerkve v Vezelayu.

- Relief prikazuje poslednjo sodbo (iz Nove zaveze). Kristus je osrednja figura in nastopa ko razsodnik med dušami. Na desni – grešne duše, ki jih požira peklensko žrelo, na levi – dobre duše, ki gredo v nebesa. V srednjeveški umetnosti so motivi, ki prikazujejo grozote pekla zelo pogoste. Liki različnih mitoloških zveri in pošasti se pogosto pojavljajo kot dekorativni elementi na kapitelih (vrhovih) stebrov, ter na drugih arhitekturnih elementih.

- Človeško telo v času romanike in kasneje gotike je prikazano precej drugače kot v času antične Grčije in Rima. Srednjeveškim kiparjem je bilo predvsem pomembno, da prikažejo bistvo zgodbe, oziroma prizora, ki so ga predstavljali gledalcu. Oseba, ki je najpomembnejša (Kristus) je prikazana tudi največje. Velikostna sorazmerja, prostorska sorazmerja in anatomija za srednjeveške umetnike niso bili pomembni.

Juda Iŝkarjot se obesi v spremstvu
stebra – lovek in zveri, Katedrala
dveh krilatih hudičev.

kapitel

V Chaorsu, Francija.

Simboli loveŝkih grehov iz Abbaye d'Arthous, Francija.

Nekaj primerov vključevanja različnih mitoloških likov v romansko arhitekturo.

IZDELKI IZ ZLATA

Tudi umetniški izdelki, ki so zahtevali kombinacijo različnih znanj obrtnikov in umetnikov– na primer oltarji, liturgični predmeti (predmeti, ki jih duhovnik uporablja pri maši), so sledili enakim stilnim zakonitostim, kot kiparstvo in slikarstvo.

Stavelotski oltar, Mosan, Belgija, 1156-1158. 48 x 66 cm.

Oltar je tridelen, zato ga imenujemo triptih. V centru so prikazani štirje evangelisti. Človeške postave sledijo enakim oblikovnim značilnostim, kot smo jih lahko opazovali pri ostalih delih iz tega obdobja. Je bogato okrašen z zlatom in dragimi kamni. Znotraj osrednjega dela se nahajajo še trije mali triptihi. Slike na zunanjih krilih prikazujejo srednjeveško legendo.